

A B E T Ö R Ö

Novemberben már megszűnnek a kinti munkák. Behúzódnak az emberek és törögetik a tökmagot. Törögetik a tökmagot és zsörtölődnek az időre, mert az idő soha se jár az ember kedve szerint. Minek esik ez a sok eső? Elrohad már a föld is. De majd ha kell, akkor nem esik. Ha az idővel kibékül az ember, akkor ott van az asszony. Mert azt se trefeli el az ember, abba is van milliom egy hiba. A szegény ember gondja-baja soha el nem múlik. Abból aztán van elég: a gondból és a bajból. Evvel lakik jó a szegény ember, evvel aztán úgy jó lakik — okádásig.

Akinek van kocsija-lova, az talál mindig munkát. Hol egy kis fuvar, hol ez, hol az, befog, átkocog a szomszéd faluba a piacra, megnézi mennyiért mennek ott a disznók. Vagy belül az istállóba és vakargatja a lovát. Kivisz egy kocsi ganét. Elüti valahol az idejét. Mert a parasztember ha nem mozoghat, megüti a guta. Akiben élet van, az nem tud megbűdösödni a kuckóban. Azt hajtja a vére, állandóan mozoghatnékja van s akinek nincs mit tenni, az olyan mint egy bika, ha rájön a folyathatnék:

Mokány Balázs háza ott van kint a hegy alatt. Ez az ő tulajdon háza. Negyvenötben kapta a telket, ötvenben fölépítette a házat. Nem nagy ház, egy kis luk, amilyenre vágyakozott is, akkora, amekkora a szegényember vágya lehet: egy putri. Istenbizony, mint egy putri. A teteje nád, egy ajtó, egy ablak. De az övé. Ebből aztán nem parancsol se a Szűcs, se a Szőke, innen ki nem lakoltathatja senki, itt nincs felmondás, hogyha jön a mindenszentek, vagy szentgyörgynap.

A ház megvan, az asszony is egészséges, egészséges nyelves asszony, szikár, sovány mint a tarackos föld, de bottal se lehetne agyonverni. Jó termő asszony, most is csirázik. A Bandi is megvan, a gyerek. Gimnázista, első gimnázista. Az anyja urat akar belőle faragni, már is bűdös neki a dolog. Örökké a könyveket bújja. Tanul. Gyerek. A Pirosnak is fene baja, csak hol ilyen ruha kék neki, hol olyan. Keressen, oszt vegyen. Ebben a francos nejlon világban az utolsó koszos lánya is úgy akar öltözködni, mint egy kisasszony. Ha van rávalója, vegyen.

Ha van rávalója.

Ha volna rávalója. De itt nem az ablakon hányják be a pénzt. Itt nincsenek élírerakva az ezresek, oszt körülkötve selyempántlikával. Itt nem terem hús hold föld, nem szuszog tiz hízó az ólban, hogy majd eladom és veszek ilyen meg olyan ruhát. Nyafog. No, éntülem elnyafoghatsz, még egyszer meg nem váglak, hogy kiköpöd a pirosat. Meg az anyja is regnál rajtam, hogy mé nem nézek munka után, még nincsenek olyan hidegek; nagykabát kellene a Piroskának.

Tudom, hogy kellene az istenfáját, rám is kellene, rajtam sincs egy rendes darab, de hunnan? Ezt mondd meg! Bandi az egy áldott jó gyerek. Az csak tanul. Abba a foltos nadrágba jár egész évben, de egy szót se szól. Az az én fiam. Többet is ér egy gyerek, mint tíz lány. Ha most is lány, lesz, agyonütöm.

Örökké rágják az embert. Mintha Mokány Balázs tehetne arról, hogy nincs ez se, nincs az se. Könnyen beszél az olyan, aki egy házat örökölt, kocsit, lovat, földet. Aki csak beleült a vanba. Hej, az könnyen hajtja le a fejét. De hogy érje utól az magát, aki még egy sütet lisztet se kapott otthonról, mikor megházasodott; aki még az esküvőruhát is úgy kérte kölcsön?! Az nem rakhatta félre amit keres, hanem megette, még eleget se ehetett. Ezt nem látja az asszony? De teremts! te vagy az ember. Teremts a semmiből, hadd látjuk, no! Könnyű azt mondani... Ha nem jöttek volna ezek a partizánok, tán ez a ház lett volna? Sohase lett volna! Ott döglöttél volna meg velem együtt valamelyik uradalmon. Most hogy nőnek a gyerekek, azokra kell rakni mindent. Hát ki tehet erről? Nekem sincs tíz karom, hogy mindent összehalápoljak.

Míg volt kukorica a határban, törtem. Ilyenkor már a szövetkezetben sincs munka. Mindenki tehenész se lehet!

De rágják az embert, még ez a béka lány is, hogy staférja sincs, meg bútorra sincs, meg a veszett fenéje sincs. Tudom. Anyádnak se vót. Neked se lesz. Majd szereztek tik. Mindenért én bolonduljak? Oszt az anyja is biztatja, meg karatyol itt a fülembé, hogy a másik ember talál munkát, a másik ember egy pillanatig se tud otthon ülni, a másik embert megenné a fene, ha otthon kék kotlania... Hej, az anyátokat: főzzetek! Éhes vagyok! Ma még egy falat se ment le a torkomon. Egész nyáron kerestem, most főzzetek. Enni akarok. Az nem jut eszetekbe, csak nyúzzátok itt az embert?!... Mintha én nem mennék dolgozni, ha lenne hová? Bár nem hallgatnám itthon ezt a lármát, ezt a cigányvásárt... A zsíros dőbön fenekit kotorászod? A tyúkok megdöglöttek? Bár ti is megdöglénétek már egyszer!...

Mokány Balázs kiállt a háza elé. Elszontyolodott őszi nap. Nyirkos a levegő, hűvös. Lent hallgat a falu. Valóban hallgat, mint egy fázós, maródi kutya. Megcsípte a dér. Hallgat. Fázik. Ez a falu. De nagy falu! De nagy keserűség egyrakáson... Tényleg ez a ház, mint egy cigányputri. Körül sincs kerítve. Az kellene, kerítés, zsír a dőbönbe, pénz. Az kellene: munka, pénz. Meg enni kellene. Meg, hogy a gyerekek ne úgy kezdjék el az életet, mint ő. Bandinak tanulni kell, a Bandi orvos lesz. Hogy ez még soha eszébe nem jutott?! Bandi jó tanul, orvos lesz. Az én fiam, orvos. Ha megszakadok is a munkában, akkor is orvos lesz a fiam. A Pirosnak meg bútort veszek! Ezért kell dolgozni, ezért érdemes dolgozni.

Lassan elindult lefelé a faluba. Szétnéz egy kicsit. Megnézi az embereket. Érdeklődik. Felmegy a szövetkezetbe is.

Az utcákon egy lelket sem lehet látni. Hűvös van, behúzódtak.

Az ablakok alatt, ahogy elhalad, láрма hallatszik ki. Néhonnan erős csattogás. Káromkodnak odabent. Maszatos gyerekfejekkel van tele az ablak. Csörögnek a tányérok: itt esznek. Esznek valami jó sűrű bablevest, amivel megtelik az ember gyomra. Itt nevetnek, de jót nevetnek; mindenük van, könnyen nevethetnek. Tereferélnek az aszszonyok, nagyokat nevetnek utána. Hogy sír az a lány, mintha nyúznák. Tán stafér kell neki is. Mára mindenkinek stafér kell. Fél mindenki a szegénységtől, mint a tűztől. Itt halott van, ni, az öreg Birgés halt meg: élt eleget... Kikanyarog a főutcára. A kövesúton egy-két búbospacsírta civikel. Fázna szegények. Keresik az élelmet. Éhesek.

Csönd volt a Nagyutcán. Néhány öregasszony ácsorgott a templom sarkánál. A segrestyéből a plébános jött ki és sietve elébe kocogtak. Valamit szenvedélyesen magyarázni kezdtek a plébánosnak amire ő álmélkodva csapdosta össze a tenyerét. A félig lerombolt negyvenegyes fasiszta emlékmű mögött egy öregember vizelt. Nyilván nem kirta ki hazáig. A cukrosbodé előtt az öreg Brigva néni gesztenyét sütött. A kilométerkövön egy eltaposott fehér tyúk lógott, éppen két cigánygyerek versengett, hogy ki ér oda hamarabb. Különben semmi élet nem volt a Nagyutcán. Hideg, beborult későősz.

A »Vigadóból« azonban szokatlanul zajos muzsikaszó szűrődött ki. Mokány Balázs éppen mellette haladott el s csupán kíváncsiságból visszafordult és bement. Alig voltak a kocsmában. A zenészek önmaguknak muzsikáltak és torkukszakadtából énekeltek. Előttük egy literes borosüvegben ártézivíz. Balázs odahúzódott a kályha mellé és leült egy székre. Ketten billiárdoztak. Egyik a kántor volt, a másikat nem ismerte. Az idegen ráhasalt a billiárdasztalra, úgy nézett fel a kántorra, vigyorogva mondta:

— Ha most sikerül százat csinálnom, megint kileszek.

— Jó — válaszolta hűvösen a kántor, de a másik pillanatban már át is nyújtott partnerének egy gyűrött ezrest, mert sikerült százat csinálnia.

A kántor hirtelen és idegesen új menetre rendezte a golyókat. A zenészek letették szerszámaikat. Kimeresztett szemekkel figyeltek.

— Lezavarunk még egyet. A tét ötezer.

Az idegen megijedt.

— Mennyi főtt ad?

— Kétszázat.

— Az kevés.

— Mennyit akarsz?

— Háromszázat legalább, és én kezdek.

— Kezdd!

Az emberek rosszalón csóválták a fejüket. Egy suhanc odahúzódott a kályha mellé és dicsekedve mondta Balázsnak:

— Reggel utá jáccik, tizenötezeret veszted... ezt is elveszti: ideges. De tegnap húszat nyert. Tud játszani, de ha egyszer veszít, mingyá ideges. Most én is elmennék vele. De megfejném!...

A kántor ezt a játszmat is elvesztette, akkor összekotorászott a zsebében egy pálinkáralvót, ivott, és hazament. Mokány Balázs úgy ült a kályha mellett azon a széken, mintha odaszögezték volna. Hát még ilyen emberek is léteznek máma, akik ezekkel játszanak? Akik csak úgy dobálóznak a pénzzel?

— No mit gubbaszkodnak, uraim? — szólt a tanácstalan zenészekre egy kövér, nagyhasú mészáros. — Tán befagyott a pikula?

— Az, a fene egye meg.

Józsi, egy kis kopasz, kövér, öreg odaperdül a hentes mellé és bizalmasan sűgja:

— Még ilyen marékkal hordja a kisbíró az adóíveket, nem lesz mulatás.

Mokány Balázs már éppen emelkedni akart, hogy kimenjen, mert egy vas sincs nála, mikor nagy robajjal három ember gyúródott be az ajtón. Aki elsőnek belépett, az egy állami birtok igazgatója, nagyon jól ismeri, valamikor pap volt, de akkor is jónéhányszor megfordult a kocsmában. Egy szűk, zöld, amerikai félkabát van rajta, fején zöld kalap, kicsi pávatollal. Nagy habdák cipője fölött meleg gyapjúharisnya. Úgy fest éppen, mint egy vadász. A másik, az egész járásban híres felvásárló, hosszú bőrkabátban, bőrmiciben. A harmadik valami soffőr lehet; az hát, a teherautó itt áll kint a kövesúton.

A bőrkabátos felvásárló a pincér elé állt és emelt hangon kijelentette:

— Ki mit parancsol: én csasztizok! Mindenkinek inni kell!

Ez sem a pincér, sem a jelenlevők szemében nem volt valami különös, meglepetésszerű, mert a felvásárló nem először nyitja ki kövér bugyellárisát és »csasztizik«. Egy-egy jó üzlete után minden öröme abban telik, hogy fizet az embereknek. Roppant ambícióval megáldott ember, de ahogy jön a pénze, úgy el is illan, mint a füst.

— Tik meg húzzátok azt, hogy »Józanul ha rád emlékszem...!«

Mind a hárman letelepedtek a zenészek közé. A zenészek bolondos jókedvvel, elvenen, tiszta szívből nekifoháskodtak a parancsolt nótának. Még az ablakok is beleremegtek, hát még a felvásárló szíve!

— Ez az, azt a dobordán mindenit!...

A felvásárló a homlokára tolta micijét és erősen a tenyerébe dörögölte borostás, fekete arcát. Látszott, hogy már van benne. Szemeit erősen kimeresztette és maga elé révedt. A poharat sűrűn felhajtotta. Az extisztelendő finom, titokzatos mosollyal az ajkán, behúzott nyakkal ült. Az italt különös szenvedéllyel kóstolgatta. Az ajka ragyogott a bortól, nyáltól és a mosolytól. A soffőr mereven, kicsit félszegen ült, ritkán nyúlt a pohárhoz; látszott, hogy még nem igen melegedett össze ezzel a két emberrel.

A zenészek felemelkedve helyükről, körülállták a három embert és veszettül húzták.

Mindenki ivott a kocsmában. Mokány Balázs torkán úgy szaladt le az első pohár bor, mintha egy feneketlen ürgelyukba öntötte volna.

Aztán csak nézett az üres pohárra s pislogott. A pincér felkapta előle és minden szó nélkül újból megtöltötte.

A felvásárló fel-feldobta az öklét és rekedten kiáltotta:

— Máma én fizetek, emberek! . . .

A pincér alig győzött kiszolgálni. Már régen volt ilyen forgalom. Ittak.

Ivott Mokány Balázs is. Egyedül a kályha mellett, egymagában meglapulva, lapos, ijedt pillantások között nyelte a bort, mintha attól tartana mindig, hogy egyszer észreveszik és kipenderítik a kocsmából. Mintha lopta volna ezt a bort. Vagy mintha valaki megvette volna a lelkét ezzel a borral. Csöndbe, félve ivott. Mintha büntársa lenne valakinek. De ivott. Már rengeteget megivott.

A kocsmában óriási láрма volt. A felvásárló sírt és kacagott egyszerre, melléről tépte le az inget, ordított. A szakszofon tölcserjébe ezreket gyömösölt. A volt tisztelendő egy templomi éneket fúj, átszellemült arccal, mintha csak egyedül lett volna. Fölállt, kétmarokra fogta a poharat s úgy itta ki belőle a bort, mint az aranykehelyből, aztán leült és másik szent énekbe fogott.

— Tisztelendő úr — emelkedett fel a felvásárló —, én nem birom tovább, én meghalok . . . adja rám az utolsó kenetet. — Föltápászkodott a billiárd asztalra és végig nyújtózott rajta. Sírt. — Tisztelendő úr, az én feleségem egy . . . egy . . . kurva.

A pap a billiárdasztalhoz támolygott s komoly arccal szemközt lötytyintette a felvásárlót egy pohár borral. Akkor sátáni hangon elröhögte magát, megcsókolta a fekete embert és visszaült a helyére.

A felvásárló nyöszörögve könyörgött:

— Tisztelendő úr! . . . Palikám . . .

— Dögölj meg! . . . — kacagott az állami birtok igazgatója s nyújtott hangon belekezdett abba, hogy: ÓÓ Mária, Mária . . .

Mokány Balázs erősen morfondírozott magában és oda lyukadt ki, hogy innen jobb lesz meglépni, mert még valaki rajtakapja, hogy ő ingyen issza a bort. Alig tudott kitámolyogni. Mintha ólmot öntöttek volna az ereibe, olyan nehéznek érezte magát. Most ha rácsapna valakire, hát az menten palacsinta lenne. Összetöri az asszonyt, összetöri, mert lánya lesz megint, annak megint stafér kell . . . összetöri . . .

Kint már öregeste volt. A nemzetközi út felett égtek a villanyok. Kitámolygott a kövesútra s hazafelé vette az irányt. Egyik villany alatt megállt és elordította magát:

— Bandikám, te vagy az én drága gyermekem! Orvos lesz a fiamból! Megmutatom . . . orvos lesz . . . az én drága Bandi fiam! . . .

A sötét járdáról hangos kacagás hallatszott.

— Mert mi lett volna az én fiamból, a Bandiból, ha nem jönnek ezek? Kanász! Az ami én. Ott fordult volna föl a disznók közt. De ezt az asszony nem érti meg. Neki is most nyílt ki a szeme, amikor már ház is van. Mostmár minden kellene neki. Majd kap is. Botot. Ha hazamegyek. Hát arra megvan, nagyozásra . . . a lányával együtt. Hát . . . ruha . . . stafér . . . bútor. Mikor béresné volt, nem jutott ilyen

az eszébe? Most szövetkezeti tag. Most minden kellene. Az. Kinyitotta ez a világ a szemüket. A szemüket kinyitotta. Flancóni szeretnének. Élni, enni. Szépen járni. Csak legyen bolond, aki előteremti. Majd adok én nektek... botot... a derekatokra...

— Megnőtt a Piros. Szép lány. Csak az én kölköm, nem tagadhatom meg. Legénye van. Valami lakatoslegény. Derék legény, úgy látom. Most stafér köll, meg bútor... Mit kapott anyád? Egy tulipános ládát, meg egy rossz nyoszolyát, ami első éccaka összetört alattunk. Nem is csuda, hogy olyan vagyok, mint a templom egere. De a lányomnak lesz. Mert mégse tagadhatom meg a saját kölkömet. Azér is lesz. **Megmutatom!**...

A szövetkezeti bolt kirakata fényesen világított. A fény és a kárpázatos színek odacsalták Mokány Balázst. Odacsalták és felingerelték, feldühösítették. Belekapaszkodott a vaspálcába és szuszogva nézte a szebbnél-szebb kelengyének valót. A selymeken és a szöveteken kis cédulák álltak. A cédulákon: kétezer, négyezer, nyolcezer.

Kimeredt szemekkel bámult Mokány Balázs hol a selymekre, hol a számlapocskákra. Folyton az járt az eszébe: milyen szép lenne ebbe Piros, az én lányom. De: kétezer, négyezer, nyolcezer. A számok feldühösítették. A számok meg akarták fojtani. A számok felingerelték, mint az incselkedő fekete ördögök, de fogva is tartották a számok, guzsbakötötték.

Pirosnak ruha kell, Pirosnak bálba kell járni, Pirosnak élni kell. Piros az én lányom, a tulajdon gyermekem. Piros nem lehet az utolsó lány a faluban.

Felemelte öklét, mint egy nagy ólomkalapácsot. És belecsapott a kirakat nagy üvegtáblájába.

Az éjjeli őr abban a pillanatban ért oda. Megragadta a betörőt és az arcába bámult.

— Te vagy az Balázs?!

Balázs fehér volt, mint a méz. Arcáról folyt a verejték. Jobb öklét hirtelen előntötte a vér, és csorgott le a betonra.

— Mit csinálsz itt Balázs?

— András bátyám... azok a számok ott bent engem megfojtanak, én megölöm őket, mert megfojtanak.

— Ejnye, ejnye, Balázs, te részeg vagy.

— Ittam, ittam András bátyám.

— No hát akkor most szépen ereggy haza, holnap majd kifized az üveget.

— András bátyám, én jó ember vagyok, én olyan jó ember vagyok, az én fíjam... a Bandi... orvos lesz. A Piros, a Piros... az az anyja lánya.

— A szentedet, elfolyik a véred, van nálad zsebkendő?

Szorosan bekötözte Mokány Balázs véres öklét és útnak engedte. Mit csináljon vele? Szegény mint az ecet. Nem vitt el semmit. Holnap megmondja az igazgatónak, hogy részeg volt és beleesett az ablakba...